

ABAY DÜNYASI ALİMİ

Muhtar Awezov'un Abay'ın hazinesi doğrultusunda uzun yıllara dayalı ilmi araştırma ve çalışmalarını neticelendirerek yazdığı ilmi monografi ("Abay Kunanbayev ") ve ünlü "Abay Yolu" epopesi, yazarın ilmi sanat arayışları üzerine dökmüş olduğu terlerle otuz yıldan fazla zamanını aldı. Yazarın verdiği malûmata göre, Abay konusunu kağıda dökme isteği 19 yaşında başlamıştı. Kazak edebiyatının büyük bir klâsiği olan Abay'ın hazinesi, Muhtar Awezov'un bütün kalbiyle giriştiği bir ilmi sanat arayışına ihtiras ve manevî destek veren tükenmez bir manevî güç kaynağına dönüşmüştür.

Ne karalamaları, ne günlüğü ne hatıratı, ne arşiv malûmatı olan ayrıca kendi döneminde bir bilmece olarak yaşayan şair hakkında yalnız bir araştırmacının bu kadar kapsamlı ilmi araştırmalar yapması ve bütün dünya okuyucularına yeteneği karşısında diz çöktüren eşsiz sanat eserleri yazması, dünya edebiyatı tarihinde çok nadir tesadüf edilen ve tekrarı olmayan bir hadisedir.

Günümüz Kazak edebiyatının önemli bir dalına dönüşmüş olan Abay'ın dünyasının yapı taşı oluşturmuş büyük alim Muhtar Awezov'un Abay hazinesi hakkında sayısız ilmi çalışmaları edebiyat tarihinde özel bir yere sahiptir ve daha şimdiden tekrarlanamayacak mucizeler yaratmıştır. Ulu şairin hazinesinin sırları, yapılacak ilmi araştırmalarla, yaşanmış olan tarihî gerçeği şuuruza sindirecek yetenekli tasvir gücü ile sanat gerçeğine dönüştürülmesi sayesinde sanatın birçok dalında yazılan tekrarlanamayacak yapıtları ile manevî hayatımızı zenginleştirmektedir ve gelecekte de zenginleştirecektir.

Abay'ın hazinesi hakkında Muhtar Awezov'un uzun yıllara dayalı estetik arayışlarını ve ilmi çalışmalarını, sanat yapıtlarını dört safhaya ayırarak incelemenin yerinde olacağı kanaatindeyiz.

1. "Abay'ın dünyası" esas konusuna dönüşen, ulu şairin şiirlerinin metin sorunlarını içeren Abay'ın eserlerini toplamasıyla, ilk ve tam basımının hazırlanması, yorumlar yazılması yolundaki arayışlar ve bu dorultudaki araştırmalarını kapsamaktadır.

2. Abay'ın ilmi hayatından ilk bahsederken ilk biyografçı ve tarihçi olarak bine yakın şair çağda-

Prof.Dr. Mekemtas MİRZAHMETÜLİ

Aktaranlar: Zeyne İSMAİL - Ahmet GÜNGÖR

şıyla yüzyüze konuşup görüşerek halk ağzında doluşan hikayeleri toplamak, hatıralarını kaydetmiş; bunlarla ilgili tarihî malumatları su yüzüne çıkartıp sınıflandırmıştır.

3. Abay hazinesi hakkındaki özel ilmî araştırma çalışmalarını aslında 8 mesele üzerinde yoğunlaşmış, her yılki düşünce izlenimlerini sonuçlandırmış; yıllarca yüksek okullarda Abay dünyası ile ilgili dönem derslerini vermediği hiç bırakmamış. Abay hazinesi hakkındaki araştırmalara başkanlık etmesi, master öğrencilere rehberlik yapması, başlı başına araştırılacak bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır.

4. Yukarıda adı geçen her mevzudaki özel araştırmalarının ilmî neticelerine dayanarak Abay'ın hayatı ve sanatı hakkında edebiyat dalının her türlü tarzıyla yazılan sanat yapıdan büyük bir dünya oluşturur. M. Awezov'un ulu şairin hayatını ve edebiyattaki mirasını araştırmada elde ettiği kazanç, elbette XX. asrın sanat dünyasındaki ulaşılması güç zirvesine dönen ünlü "Abay Yolu" epopesidir. Dünya halkı bu yapıtı XX. asrın şahaseri olarak kabul etmektedir.

I

Abay'ın eserleri, M. Awezov'un doğrudan kendi girişimi ve yönetmesiyle gün ışığı gördü. Abay'ın eserlerinin ilk antolojisi 1924 yılında hazırlanmış, şairin ilmî hayatı da 1924-1927 arasında yazılmış idi. Fakat bu hazırlanan çalışmalar ancak 1933 yılında basıldı.

Abay'ın eserlerinin toplu halde ilk defa basılması memleketimizin manevi hayatında tam olarak Abay dünyasını tanımak için önemli medeni etkinliğe dönüştü. Kazak halkı kendisinin ulu şairi Abay ile ilk defa tanışma fırsatına kavuştu. Bu ana kadar ki Abay hazinesi etrafında olan söyleşi ve fikir alışverişleri, çoğalmaya başlayan makale ve araştırmaların hepsi aslında 1909, 1916, 1922, 1923 yıllarında basılan Abay'ın eserleri sadece seçme eserlerine dayalı idi. Abay'ın hayatını ve onun basılmayan eserlerini tam olarak tanımamalarının sebebi bazı yanlış anlaşılma ve düşüncelerden dolayı idi. Mesela, bunun gibi

olaylar G. Sağdı'nın araştırmalarında, özellikle I. Mustambaev ve I. Kabilev'in arasında geçen sert münakaşada açık olarak farkedilmişti. Bunların Abay'ın ilmî hayatıyla yaşamış olan sosyal, siyasî ortam ile özellikle şairin eserlerini tam bilmemeleri bazı yanlış fikir ve tanımlara yol açmıştır.

Abay araştırmacıların anlatılan anlaşmazlıklardan tamamen sıyrın, araştırma alanını genişleten, dayanılacak esas doğrultusunda malumatlar katan Abay'ın ilk antolojisi ve ilk ilmî hayatı hakkındaki yazılı çalışmalardır. Adı geçen eserler, M. Awezov'un yıllarca süren dizimler sıralama, toplama, durmadan araştırma ve bıkıp usanmadan yaptığı çalışmalarının meyvesi idi.

1933 yılında ilk antolojisinin basımına kadar ki yayımlanmış eserlerde Abay'ın şiirlerinin 5399 mısrası yer almıştı. Onun 1090 çeviri mısrası, şaheserlerinden sadece 4309 mısra içerilmişti.

Nurseyt'in elyazmalarında bulunan, fakat 1909 basımına dahil edilmeyen 628 mısra ve M. Awezov tarafından yemeden, içmeden izine düşülerek Abay çevresindeki insanlardan kağıda geçirilen 1086 mısra ilk defa 1933 yılında tam toplu eserler basımına dahil edildi. Yani Abay şiirlerinin mısra sayısı 5399'dan 7113'e kadar yükselip içerilen mısra sayısı sözü edilecek kadar çoğalmış haliyle bugünkü nesle intikal etmektedir. M. Awezov'un bu metin araştırmaları, Abay dünyası tarihinde eşsiz ilmî kahramanlık olarak anılmaktadır.

Nurseyt'in elyazmalarına Abay'ın yazmış olduğu şiirlerin tamamının kaydedilmemesinin de belli sebepleri olmalıdır. Çünkü M. Awezov'un bununla ilgili olarak "Nurseyt Abay'dan 10-15-17 yaş küçük... O 1896 yılından, yani Abay'ın "topla" demesinden itibaren yazmağa başlamış. Onda birçok şeyler eksik, diye uyarması dikkate değerdir.

Abay eserlerinin birkaçı, özellikle yetişkin olduğu dönemde yazmış şiirleri maalesef bugüne kadar ulaşamamıştır.

Abay şiirlerindeki binden fazla mısra tarihe karışarak kendi kaderlerine terkedilmişti. M. Awezov gibi araştırmacı tam zamanında onları Kökbay, Şakerim, Kakitay, Turaş ile onların aklında kalan de-

ğerli şiir parçalarını tekrar dirilterek kağıda geçirmiştir. Bu metin arayışının sinini ve ganimet olarak dönen şiir mısralarının bulunuş tarihini de sadece araştırmacı malumatlarından öğreniyoruz.

M. Awezov özellikle, çevrilen 1086 mısranın Abay eserlerine dahil edilmesine yardımcı dokunan Kökbay'ın söz ettiği tarihî önemi olan eserde durarak: "Kökbay... kendisinin yanında bulunan, kaybolması mümkün olan Abay'ın şiirlerini, bazı dörtlükleri ve mısraları kaydederek büyük şairin başka alıntılarının arasına kattı"2 diye değerlendirerek bugünkü nesil adına kendi şükran hislerini bildirmeyi vatandaşlık borcu olarak saymıştır.

M. Awezov o zamandan itibaren Abay şiirlerinin yazılış dönemlerine, onları açıklama yoluna çok önem vermiştir. Çünkü çok zor olan bu meseleyi tam çözmenin Abay dünyasının gelecek araştırmalarını sürdürmede ilmî açıdan büyük önem taşıdığına inanıyordu.

Abay eserlerinin yazılış zamanını öğrenmenin iki türlü tespiti vardı: İlk tespiti 1908 yılı Abay şiirlerinin ilk basım tarihi idi. İkinci tespiti 1924-1927 yılı Abay eserlerinin bütün eserlerini basıma hazırlama safhasında ele alınmıştı. Buna da Abay'ın şair öğrencilerinin çok yardımcı dokundu. Bununla ilgili M. Awezov, Abay'ın eserlerinin yazılış tarihini öğrenme hakkında: "Abay öğrencilerinin (Kakitay, Murseyit, Kökbay, Turaş, Mahmut) kaydedicilerinin imzalan ilk önce 1908 yılında sonra 1927 yılında atılmıştı."3 diye bilgilendiriyordu.

II

Ulu şairin mirasını araştırmadaki M. Awezov'un önemli çalışmalarından biri, Abay dünyasını tanımanın aktüel mevzu olan Abay'ın, ilmî hayatını yazmaya yönelmekti. Arşiv bilgileri günlüğü, yazılan günümüze kadar gelmediği için şairin hayatını halk ağzında dolaşan hikayelerden, şairin çağdaşlarının hafızasında yer eden hatıraları toplayıp onları özenle inceleyerek kaydetmek için uzun yıllar boyu araştırma ve çalışmalar yaptı. Abay'a dost, arkadaş ve ona düşman olan grubun her türlü insanlarından,

genel olarak Abay çağdaşlarından bine yakın insanla yüz yüze karşılaşıp konuşma ile onların verdiği bilgilerin gerçekliğine ulaşmak için karşılaştırmalar ve tahliller yapıyordu. Bu sebeple M. Awezov Vietnam lı gazeteciyle yaptığı sohbetinde: "Abay ile ilgili çalışmaya ilk olarak onun biyografçısı ve tarihçisi olarak başladım. Benim onun hakkında topladığım bilgiler çok, bunları hiç kimse hiç bir yerden yazıp almış değildir. Bunları Abay nesli ve onu görmüş olanlarla konuştuğumda kaydettim. Gerçeği araştırmak için çoğu zaman hikâye ve efsaneyi tanıdım verdiği bilgilerle karşılaştırmam gerekiyordu ."4 diyerek birçok şeyden haberdar edecek kadar çok değerli bir kaynak olarak gözümü açıyor.

M. Awezov, Sovyet dönemindeki biyografi yazar olarak ulu şairin hayatıyla ilgili az çok bilgileri dikkatle inceleyerek derlemiştir. Abay'ın ilmî hayatına birkaç defa inceleyerek yeni bilgiler ve yeni yorumlar katarak sıhate kavuşturmuştur. Abay biyografisinin ilk nüshası 1924-1927 yılları arasında tamamlansa da çoktan beri basılmadı.

Abay'ın gerçek ilmî hayatım ilk önce açıklamasının belli sebepleri olmalı. Çünkü Abay'ın hayatını tam olarak bilmediğimiz sürece, şairin eserlerini meydana getiren sosyal, siyasi, tarihî olaylar, halk yaşamını ilmî doğrultuda öğrenmemizin zor olacağı ortadadır. Çünkü şairin yaşamış olduğu her türlü yönüyle sosyal önem taşıyan tarihî olayların sırrı şairin eserlerinin ideolojisiyle direk ilgisi olan hadiselerdir.

Abay hazinesinin ilk araştırmacılarından Prof. G. Sağdi'nin 1923 yılında Abay'ın tam biyografisinin yazılmayışının bu hazineyi bulup öğrenmemizdeki belli başlı engele dönüştüğünü ifade ederek "Kazak aydınlarının Abay'ın biyografisini tam olarak yazmaya üşenmelerini anlamsız buluyorum."5 diye acıyla bahsetmesinde gerçek payı vardır.

İşte ulu şairin mirası araştırmacılarına belli başlı engelleri aşmayı kolaylaştıran kural da M. Awezov'un ilmî önem taşıyan araştırmasının Abay hazinesinin yerini belirtmedeki dikkate değer rolüdür ve onun kapsamış olduğu çok mevzulu bilgiler, sıralanarak sonunda "Abay Yolu" epopesinin konu gelişmesine yardımcı olan birçok şeyin sırlarını kat kat

açmaktadır.

Abay'ın hayat hikayesinin ikinci defa 1940 yılı basımında, yeniden bulunan birçok bilgilere dayanılarak tekrar yazılması zor oldu. Bu nüshada ilk defa yazılan Abay biyografisinde ulu şairin aile dramları hakkında bilgiler çoğaltılarak, Abay'ın geçmişteki anne babası hakkındaki uzun bahsetmeler kısaltılmıştır. Abay'ın yaşadığı sosyal ortam ve yer alan değişik olayların, şairin eserlerine yansıma sebeplerini açmaya yöneliktir.

Abay'ın ilmî biyografisinin 3. nüshası 1945 yılında ulu şairin yüzüncü yıl kutlamaları esnasında yeniden ele alınmıştır. Bu nüshaya M. Awezov'un kendisi 1936, 1943 yılları arasında 1944 yılı Kazakistan İlimler Akademisi heyeti tarafından toplatılan bilgilerden çok istifade ederek ekleme yapmıştır. Yeniden yazılıp birçok bilgilerle oldukça genişletilse de bu nüsha belli olmayan sebepler sonucu uzun zaman basılmadı.

Abay'ın ilmi biyografisinin 4. defa, yani son defa gözden geçirilen yeni nüshası 1950 yılında yeniden yazıldı. Bu son nüsha Abay'ı tanıma doğrultusunda ilmî gelişmelere uygun talebe göre yeniden yazıldı. Yani son nüsha olarak değişiklikler yapılmadan basılmaktadır.

Abay biyografisini yazmak, şiirlerini toplamak şair hakkında çağdaşlarının hatıralarını yazmak, yazdırmak çalışmaları aynı anda yürütüldü. Abay'ın yaşamış olduğu devri, şairin hayatını, eserlerini öğrenme yolunda hiçbir arşiv bilgisi bulunmadığı için, Abay çağdaşlarının hatıralarını, halk ağzında dolaşan hikayeleri tam onun zamanında yaşayan arşiv sahipleri ağzından derleyip bugünkü nesil eline devretti. İlk antolojisinden başlayarak topluma yardımcı malumatları, hatıraları geleneği son zamana kadar devam ederek, yıl geçtikçe çoğalıyor. Kökbay, Turağul'a hatıra yazmanın yanısıra, Kökbay, Şakerim, Aygerim, Dilda, Vasıta, Kakitay, Nurğanım, Arham, Nadyar, Katpa, Kamalya, Ermusa, İhilya vb. insanlarla direk konuşarak, yüzyüze gelecek bilgiler alıp yazmaya bu yolla Abay'ın hayatı ve eserlerinin birçok sırrını öğrenmeye başladı. 1936, 1943,1945 yıllarında Abay'ın memleketine giderek şair hakkında halk ağzında olan birçok bilgilerin

kaynağını bulup, yazıp alarak bu yeni bilgileri yeniden eklemek için uzun yıllar uğraştı. Bunun gibi arayışlarının biri 1943 yılında Abay'ın memleketine gittiği zaman yazılan "Şair İlinde" (eski adı "Roman Bilgilerini Araştırırken") denilen elyazma makalesinde görülür.

"Abay Yolu"eposinde tasvir edilen Saliha kız, Konıravliye mağarası, Abay ve Erbol dostluğu, birçok yer, su, nehir, göl veya yönetilen yer isimleri, bazı yer tasvirleri de bu seyahatinde bahsedilip çoğalan yeni yeni bilgi kaynağını açıyor. M. Awezov'un topladığı birçok belge, şairin eserinin çeşitli sırlarını öğrenmemize gelecekte hizmet edebilecek manevi bir hazineye dönüşüyor.

III

Abay'ın edebî hazinesini ilmî açıdan araştırma işine M. Awezov, Kazak bozkırında yeni devrine gelmesiyle hemen girişmişti. İlk defa "Abay", "Tan" dergilerinde ulu şairin eserlerini bastırarak, hem zor meseleleri anlatan araştırma makalesiyle katılmış, 1922 yılında ise Taşkent şehrinde çıkan "Şolpan" dergisinde yayınlanan "Kazak Edebiyatının Şimdiki Devri" adlı gerçek araştırması doğrultusunda yazılan Abay'ın edebî hazinesi hakkında düşünce ve fikirleriyle dolu makalesinde ilk defa teorik cesur incelemeler kaydetmiştir. Bu hususta Abay'ın hayatını ve eserlerinin tabiatını bilen, hem de bu hazine hakkında her taraflı bilgi sahibi olan insan M. Awezov'dur; toplum fikri basında oluşmuş idi.

"Şolpan"da yayınlanan bu makalesinde araştırmacı, Abay hazinesinin en önemli özelliklerini tam zamanında bularak doğru tanıdı. Bilgisi ve adil değerlendirmesiyle cesur araştırmacının yeni yönünü tanıttı.

Genel olarak edebiyatın asırlar boyu gelişme yolunu o zamanda M. Awezov: halk edebiyatını, Göçebe Devri Edebiyatı, yazılı edebiyat diye ayırmıştı. Göçebe Devri Edebiyatı dönemine XV-XVIII. asırlardaki edebiyatta kendi eserlerini irticalen söyleyen şair geleneğiyle anılan ve tanınan tek şair sanatı yolunda olan şairler grubunu dahil eder. Yazılı edebiyatta eserlerini yazıp bastıran şairleri sayar. İşte son grupta olan ve yeni yıldaki yazılı edebiyatın gerçek

manadaki ilk temsilcisi yani kurucusu Abay'ın eserleridir, diye ilmî tanımını ilk defa gösterdi.

Abay'ın herkesten ayrılan şairlik özelliğini, Avrupa Rus Edebiyatının kapısını açarak edebî dili geliştirme yolundaki çalışmasıdır, diye değerlendirdi. Abay eserlerinin manevî gücü Batı, Rus edebiyatıdır, görüşü ile M. Awezov 30. yılı başında Abay kalıtının önemini ne kadar iyi görebildiğini gösteriyor. Rus Edebiyatının klasikleriyle tanışarak, estetik maksatlarını öğrenen Abay, Kazak Edebiyatına yeni yön, yol göstererek halkın edebiyata yeniden estetik bakışını oluşturabilen biridir diye değerlendirmesi araştırmacının güçlülüğünü gösteriyor.

Abay kendi devrinde bütün doğu şairlerinin içinden öne çıkarak şair ve dinleyici meselelerinin ilk defa estetik yönünden söz açtı. Kendi estetik görüşlerinin esasını şairlik amacı olarak şiir mısralarında bahsederek, şairin yeni tipini tanıttı. "Söz düzeldi, dinleyici sen de düzel" diye edebiyatı teşkil eden şairler ve okuyucu dinleyicilerini eskiden karşılaşılmayan yeni yola, yeni yöne götürdü.

Edebiyatta yeni yön oluşturan Abay eserlerinin önemli direği olan sanat üslubü nasıl oluştuğuna dair teorik soruya, M. Awezov tam zamanında ilmî cevap verdi. 30'lu yılların başında Abay eserlerinin gelişiminin tenkit edici realizm doğrultusunda olduğunu görür. "... Abay şiirlerindeki yönün, duyulan nağmenin, ney'in nağmesi olduğunu farkeder. O, açık istek akımının nağmesi"⁶, diye cesur sonuca gelir. Alimin bu yeni görüşüne destek olan şey, elbette Abay'ın bütün şuurlu hayatını, sömürgecilerin Kazak yerindeki halk yönetim sistemine sömürgecilik doğrultusunda koyulan "Yeni Nizam" kuralının coğrafik prensibe uydurulan siyasetinin geçerli olduğu zamanda, onun sosyal şartlarını anlamadadır. Kendi keskin tenkide dayalı siyasi, sosyal lirik şiirlerinde yeni yönetim sisteminin sınırlarını açıklayıp, kendi mizah şiirlerinde o gerçeği tasvirlemesi ile ulu tenkitçi şair halkın yardımına koştu. M. Awezov, şairin eserlerindeki bu gerçeğe dayanarak, "Abay sanatının esas tenkit edici realizmidir" diye tanıtmasını bugüne kadar ilmî önem taşıyan önemli bir fi-kirdir diye değerlendiriyoruz.

30'lu yıllardaki ulu şair mirası hakkında M.

Awezov'un ayrıca önem verdiği ve polemiklere sebep olan mesele Abay eserlerinin manevî güç olan kaynakları hakkındaki görüşüdür. O zamanda bile iki türlü fikir akımı oluşturup, kendi görüşünü 1945 yılında Kazakistan Yazarlar Kurumunun Abay şöleniyle ilgili oturumunda yaptığı konuşmasında açıklamış idi.

M. Awezov Abay eserlerindeki doğruluk işaretlerini (araştırma esnasında aldığımızda) tuttuğu kronolojik sırayla şairin 20 yıllık edebî hayatındaki arayışlar dönemleriyle bağdaştırıyor. Bu meseleyi tek başına almayıp, şairin eserlerinin yazılış dönemlerine göre yer alan hadiselerle ilgili yerlerde kullanmıştır. Çünkü Abay hazinesinin Doğu ile ilişkisi hakkındaki meselenin de şairlik ustalığı, ideolojik arayışlarıyla ilgili işlem olduğu açıkça öğrendiklerinden doğmuştur.

Araştırmacı, Abay'ın felsefi görüşüne dikkat ettiği onun bugüne kadar kendi derecesinde araştırılıp bitirildiğini söyler. Gelecekte bu konuyu özel araştırdığında da bölüp ayırmadan, şair eserlerindeki düşünce sistemini alarak, bu daldaki dünya görüşünün gelişmesiyle beraber araştırmak gerektiğini fakat: "... bizim bildiğimiz kadarıyla, Abay'ın felsefi görüşü birçok insan değerlerine direnmiyor"⁷ diye moral felsefesiyle Doğu tarzı ve sistemi açısından bakmamızı hatırlatır.

Bütün Abay dünyası dalındaki ilmî çalışmaları ve sanat eserinde şair hayatı ve sanatı hakkında söz açtığı daima kronolojik sistemi asıl tutarak Abay'ın şairlik sanatının içten gelişme yollarını, dünya görüşü ve ideolojik gelişmesi işlemini göstermeye özen göstermiştir. Bunlarla beraber Abay'ın şairlik sanatındaki dünya görüşündeki değişikliklerin doğuş sebebini, o devrin siyasî, sosyal, tarihî gerçeğiyle bağdaştırıp önemseydiği kendi üslubunu görüyoruz. Şair eserlerindeki yenilik izlerine baktığımızda şiirlerini tahlil ederek, o zamandaki sosyal hayatta olan hadiselerin gerçeklerden oluştuğunu ince algılayışımızla görüyoruz. Çünkü kronolojik sistemi tutmak şair hayatındaki herbir eserde siyasî, sosyal gerçeğin doğmasıyla, belirginleşmesiyle hadisenin ortaya çıkışını görmemize yol açabilen ilmî değerlendirme sayılır.

Alim, şairin lirik şiirlerini tahlil ettiğinde şiirleri yazıldığı dönemlerine göre değerlendiriyor. Araştırma çalışmasını bu doğrultuda sürdürmenin sebebi ise, Abay'ın her yıl yazdığı şiirlerinde de eski konulara tekrar dönmesini kazanç sayarız. İlk olarak araştırmacı kendi düşüncesini konu sistemine dayandırdıktan sonra bir dalga üzerinde geliştirerek düşünce silsilesini ayırmadan devam ettirerek karşılaştırmalar yapıyor. İkinci olarak bu konulara daima yeniden döndüğünde bile, sanatında bir yetenek ve düşünce gelişmesinin yönü gösteriliyor. Bu üslup ile şairin bütün maneviyatının gelişmesinin canlı resmini ilmî esasta tam hissettirebilmiş.

Abay'ı tanıma esnasında M. Awezov'un önem verdiği meseleleri (Abay mirasının halkçılığı ve realizmi, şair biyografisi, metni, malumatları, Doğu ve Batı ilişkileri, şairlik geleneği, adetten devam ettirme yolları) aslında Rus edebiyatındaki realizmin XIX. asır Kazak Edebiyatında görünmesi hakkında teorik araştırmalardır. Genel Kazak Edebiyatının ilmî teo-

rik problemlerinden söz açtığında da bu daldaki güncel düşüncelerinin gelişimine daima Abay dünyasındaki düşünce fikirlerini asıl unsur olarak alıyor.

KAYNAKLAR

1. Awezov'un edebi hatıralar müze arşivi, No 493. dosya, 3s.
2. Aynı. No 194 dosya, 345-346 s.
3. Aynı. No 257 dosya, 9 s.
4. Aynı. No 378 dosya, 2 s.
5. Sağdı G., Abay Akjol, 1923, No: 363
6. Awezov M., Kazak Edebiyatının şimdiki devri, Şolpan, 1922, No 2-3
7. Awezov M., 20 ciltlik eserler toplumu, 20 c.,Almatı, 1985,182 s.